

**Od Homera do humanistyki cyfrowej –
czyli wprowadzenie do czytania,
rozumienia i odbioru literatury współczesnej**

Magdalena Wdowiak

**Scenariusz interdyscyplinarnego projektu edukacyjnego
do języka łacińskiego i kultury antycznej
dla III etapu edukacyjnego – liceum ogólnokształcącego i technikum**

opracowany w ramach projektu:

**„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego
i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów
oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”**

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Beata Gadomska
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

1. Temat projektu

Od Homera do humanistyki cyfrowej – czyli wprowadzenie do czytania, rozumienia i odbioru literatury współczesnej

2. Osoby prowadzące projekt

2.1. Koordynator

Nauczyciel języka łacińskiego i kultury antycznej

2.2. Pozostali

Nauczyciel języka polskiego, nauczyciel historii [lub/i: nauczyciel historii sztuki], nauczyciel informatyki

3. Ramy czasowe

3.1. Początek projektu

Wariant I: połowa lutego

Wariant II: połowa września

3.2. Zakończenie projektu

Wariant I: połowa maja

Wariant II: grudzień/połowa stycznia

4. Cele projektu

4.1. Cel ogólny

Celem projektu jest rozwijanie umiejętności pracy w projekcie zespołowym, dzięki czemu kształtowana jest samodzielność ucznia w procesie zdobywania wiedzy, kreatywność, odpowiedzialność za podjęte działania, umiejętność współpracy i rozwiązywania konfliktów. Z kolei prezentowana tematyka projektu pozwala na kształtowanie dojrzałości poznawczej ucznia poprzez budowanie świadomości antycznych źródeł europejskiej cywilizacji – wartości założonych w programie *Ludendo discamus!* (Żuchowska 2019: 4), jak i w podstawie programowej (Dz. U. 2018, poz. 467).

4.2. Cele szczegółowe

Cele szczegółowe projektu obejmują cele kształtujące i wychowawcze zgodnie z treścią dokumentu (Dz. U. 2018, poz. 467).

4.2.1. Cele kształtujące

- a) W zakresie znajomości gramatyki: uczeń zna i stosuje podstawowe zjawiska morfologiczne i składniowe typowe dla języka łacińskiego, w szczególności w procesie rozumienia i tłumaczenia tekstu łacińskiego z uwzględnieniem stopnia zaawansowania językowego.
- b) W zakresie kultury antycznej: „uczeń zna, rozumie i interpretuje zjawiska i teksty kultury antycznej, umieszczając je we właściwym dla nich kontekście i zauważając ich cechy dystynktywne” (Dz. U. 2018, poz. 467: 80).

- c) W zakresie kształcenia literackiego kształtowana jest dojrzałość intelektualna, emocjonalna i moralna ucznia, pozwalająca mu postrzegać historię literatury jako proces, w szczególności w przypadku poznanych utworów literatury polskiej i światowej: uczeń stosuje stosowną terminologię do ich analizy, uczy się odbioru tekstów opartego na podstawach naukowych, obok spontanicznego ich odbioru; czyta, analizuje i interpretuje literaturę na różnych poziomach (dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, aksjologicznym) oraz inne teksty kultury w kontekście wzajemnej ich korespondencji (Ibidem: 24).
- d) W zakresie analizy i interpretacji historycznej – uczeń „analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny, ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych” (Ibidem: 110).
- e) W zakresie historii sztuki uczeń poznaje osiągnięcia w zakresie sztuk plastycznych.
- f) Uczeń łączy wiedzę z zakresu różnych dziedzin i doświadcza ich przenikania się, wpływu i oddziaływania – rozumie, w jaki sposób integracja wiedzy pozwala na odkrycie nowych obszarów badawczych.

4.2.2. Cele wychowawcze

Udział w projekcie interdyscyplinarnym sprzyja rozwojowi kompetencji kluczowych oraz uniwersalnych. W szczególności uczeń:

- rozwija zainteresowania, stawiając pytania i poszukując odpowiedzi;
- rozwija myślenie twórcze, kreatywność i wrażliwość poznawczą;
- jest współodpowiedzialny za pracę grupy; podejmuje konstruktywną współpracę w grupie;
- jest zaangażowany w realizację poszczególnych zadań, a w szczególności odpowiedzialny za swoje zadania, rozumiejąc, jak to przekłada się na pracę całej grupy i ogólny wynik projektu;
- uczy się współpracować w grupie, rozumiejąc znaczenie kompromisu w rozwiązywaniu konfliktów;
- dzieli się wiedzą, doświadczeniem i pomaga uczniom słabszym, współpracuje z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE);
- uczy się oceniać pracę własną i innych;
- wyraża swoją opinię, ale też słucha innych, odnosi się z szacunkiem do przedstawicieli innych poglądów;
- rozwija umiejętności przedsiębiorcze i organizacyjne w zakresie zarządzania czasem, tworzenia planu działań, zarządzania zasobami materialnymi;
- rozwija poczucie wartości i samoświadomość poprzez udział w projekcie i ocenę jego rezultatów.

4.2.3. Cele szczegółowe dla ucznia

Podczas realizacji projektu zrozumiesz, jak forma zapisu tekstu zmienia jego odbiór i możliwości interpretacji. Poza tym podniesiesz kompetencje w zakresie pracy w zespole, dlatego warunkiem uzyskania pozytywnej oceny z zadania projektowego

pt. *Od Homera do humanistyki cyfrowej – czyli wprowadzenie do czytania, rozumienia i odbioru literatury współczesnej* jest aktywne uczestnictwo w projekcie, na które składa się:

- dołączenie do jednej z grup/par,
- ukończenie indywidualnych zadań,
- opracowanie teoretyczne tematu i jego pomysłowość (nowatorstwo),
- ocena projektu poprzez wypełnienie ankiety ewaluacyjnej,
- planowanie pracy indywidualnej i grupowej,
- podział zadań i odpowiedzialność za ich wykonanie,
- pomoc koleżankom i kolegom,
- współpraca z nauczycielami przedmiotowymi,
- udział w części teoretycznej projektu: zajęcia lekcyjne,
- uczestnictwo w konsultacjach indywidualnych.

Realizacja celów będzie wyrażona w ocenie punktowej przeliczonej na ocenę w skali 4–6. Zadanie projektowe nie zakłada zdobycia oceny gorszej niż dobry.

Za udział wyłącznie w części teoretycznej oraz wypełnienie ankiety oceny koleżeńskiej uczeń otrzyma dodatkowe punkty za aktywność wliczające się do ogólnej oceny za aktywność z przedmiotu język łaciński i kultura antyczna.

5. Treści kształcenia

Treści kształcenia odpowiadają treściom zawartym w programie *Ludendo discamus!*, w szczególności realizują interdyscyplinarne założenia programu i rozwijają świadomość w zakresie znaczenia antyku (Żuchowska 2019: 5–6). Spojrzenie na antyk poszerzone jest dzięki realizacji treści w dziedzinie innych przedmiotów humanistycznych: języka polskiego, historii, a ponadto treści z dziedzin cyfrowych, co wpływa na możliwość kształtowania całego człowieka.

5.1. Przedmiot I – język łaciński i kultura antyczna

Wariant II (treści nierealizowane w wariantcie I)

W zakresie kompetencji językowych: „Uczeń zna i rozpoznaje następujące formy morfologiczne z zakresu gramatyki języka łacińskiego – większość materiału realizowanego w klasach I–IV:

- a) formy fleksyjne rzeczowników regularnych deklinacji I–V;
- b) formy fleksyjne następujących rzeczowników nieregularnych: *Iuppiter, deus, domus, vis*;
- c) formy fleksyjne przymiotników deklinacji I–II;
- d) formy fleksyjne i zasady użycia zaimków: *is, quis, qui, hic, ille* oraz zaimków osobowych i dzierżawczych;
- e) formy fleksyjne liczebników głównych i porządkowych: 1–20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 1000;
- f) zasady stopniowania regularnego przymiotników deklinacji I–III oraz stopniowania nieregularnego następujących przymiotników: *bonus, malus, parvus, magnus, multi*;

- g) zasady tworzenia i stopniowania przysłówków pochodzących od przymiotników deklinacji I–III;
- h) formy strony czynnej i biernej czasowników regularnych koniugacji I–IV w trybie orzekającym (*indicativus*) i łączącym (*coniunctivus*) w następujących czasach: *praesens*, *imperfectum*, *perfectum*, *plusquamperfectum*, *futurum I* oraz formy trybu rozkazującego w czasie teraźniejszym w stronie czynnej (*imperativus praesentis activi*);
- i) formy bezokolicznika łacińskiego: *infinitivus praesentis activi*, *infinitivus praesentis passivi*, *infinitivus perfecti activi*, *infinitivus perfecti passivi*;
- j) formy imiesłówów: *participium praesentis activi*, *participium perfecti passivi*, *participium futuri passivi* (*gerundivum*);
- k) formy rzeczownika odczasownikowego (*gerundium*),
- l) formy czasowników nieregularnych: *esse* i wybrane *composita* (*possum*, *prosum*, *adsum*, *absum*); *volo*, *nolo*; *eo* i wybrane *composita* (*abeo*, *redeo*, *obeo*); *fero* i wybrane *composita* (*affero*, *aufero*, *differo*); *tollo*; *fio*; *verba defectiva*: *odi*, *memini*, *coepi*; *verba deponentia* i *semideponentia*."

Uczeń również „zna następujące zjawiska składniowe z zakresu gramatyki języka łacińskiego umożliwiające dokonanie przekładu z języka łacińskiego na język polski:

- a) szyk zdania łacińskiego,
 - b) strukturę składniową zdania w stronie czynnej i biernej,
 - c) następujące funkcje składniowe i semantyczne rzeczownika: (*Nominativus* jako orzecznik, *Nominativus duplex*, *Genetivus partitivus*, *Dativus possessivus*, *Dativus auctoris*, *Accusativus duplex*, *Ablativus temporis*, *Ablativus comparationis*),
 - d) następujące konstrukcje składniowe charakterystyczne dla łaciny: *Accusativus cum infinitivo* (ACI), *Nominativus cum infinitivo* (NCI), *coniugatio periphrastica passiva* (CPP), *Ablativus absolutus*, bezprzymikowe użycie nazw miast,
 - e) następujące typy zdań podrzędnych w języku łacińskim: zdania okolicznikowe czasu, przyczyny, warunku, celu i skutku, zdania dopełnieniowe;
- 3) zna i rozpoznaje formy morfologiczne i strukturę składniową tłumaczonego tekstu;
 - 4) identyfikuje, z wykorzystaniem posiadanej wiedzy na temat gramatyki łacińskiej, formy podstawowe słów występujących w tłumaczonym tekście;
 - 5) zapoznaje się z podstawowym słownictwem typowym dla autorów określonych w kanonie;
 - 6) zna podstawowe techniki przekładu tekstu łacińskiego;
 - 7) zna zasady tworzenia spójnego i zgodnego z polską normą językową przekładu z języka łacińskiego na język polski" (Dz. U. 2018, poz. 467: 81–82).

W zakresie kształcenia kulturowego

Wariant I oraz II: uczeń ma wiedzę z zakresu filozofii starożytnej (Platon).

Uczeń „rozumie współczesne osiągnięcia naukowe, kulturalne itp. jako wynik procesów zachodzących w świecie antycznym" (Żuchowska 2019: 18).

Wariant II (dodatkowo): wybrany fragment z kanonu tekstów:

- 1) Cyceon: *De amicitia, De senectute, In Verrem, In Catilinam, Pro Archia poeta*, wybór listów, *Disputationes Tusculanae*;
- 2) Cezar: *Commentarii de bello Gallico, Commentari de bello civili*;
- 3) Nepos: *De viris illustribus* (Hannibal, Epaminondas, Alkibiades, Temistokles);
- 4) Liwiusz: *Ab urbe condita* (księga I);
- 5) Hyginus: *Fabulae*;
- 6) Seneka: *Epistulae morales ad Lucillum*.

5.2. Przedmiot II – język polski

Literatura po 1945 roku. Literatura polska i światowa. Literatura uzupełniająca (uczeń zna wybrane treści programu oraz pozycje stanowiące literaturę dodatkową):

- Cortázar Julio, 2020, *Gra w klasy*, tłum. Zofia Chądzyńska, Warszawa: Wydawnictwo Muza.
- Tokarczuk Olga, 2014, *Księgi Jakubowe* (fragmenty), Warszawa: Wydawnictwo Literackie.

(Wersja pełna i ebook oraz audiobook: czyta: M. Bonaszewski, A. Ferency, M. Ostaszewska, A. Kulesza, J. Peszek, W. Zborowski, D. Stenka, Wydawnictwo Literackie).

- Herbert Zbigniew, 2008, *Znaki na papierze*, oprac. Henryk Citko, Olszanica: Wydawnictwo Bosz.

Uczeń jest świadomym odbiorcą literatury i innych tekstów kultury, potrafi odnaleźć związki między tekstami, wskazuje podobne tendencje w różnych tekstach. Odczytuje i interpretuje treści dosłowne, alegoryczne, symboliczne i metaforyczne. Uczeń odnajduje się w realiach współczesnego świata, staje się świadomym odbiorcą i uczestnikiem kultury (Por. Zielińska, Banowski 2019: 23–25).

5.3. Przedmiot III – historia [lub/i historia sztuki]

Wybrane treści z zakresu historii i kultury średniowiecznej (historia: XI.1 poziom podstawowy).

Wybrane treści z zakresu sztuki literatury i typografii oraz projektowania graficznego; typografia a nowe media.

5.4. Pozostałe – informatyka

W zakresie treści kształcenia realizowanych w ramach przedmiotu informatyka uczeń rozwiązuje problemy z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych, m.in.:

- opracowuje dokumenty o różnorodnej tematyce, w tym informatycznej;
- gromadzi dane pochodzące z różnych źródeł w tabeli arkusza kalkulacyjnego, korzysta z różnorodnych funkcji arkusza w zależności od rodzaju danych;
- wyszukuje informacje, korzystając z bazy danych opartej na co najmniej dwóch tabelach, definiuje relacje, stosuje filtrowanie, formułuje kwerendy;
- tworzy rozbudowane prezentacje, w tym z wykorzystaniem technik multimedialnych, ustala parametry pokazu;

- tworzy stronę internetową zgodnie ze standardami, wzbogaconą tabelami, listami, elementami dynamicznymi, posługuje się arkuszem stylów;
- korzysta z oprogramowania i serwisów przeznaczonych do tworzenia stron, potrafi opublikować własną stronę w internecie;
- wyszukuje w sieci potrzebne informacje i zasoby, ocenia ich przydatność oraz wykorzystuje w rozwiązywanych problemach.

(Dz. U. 2018, poz. 467: 299–300)

6. Charakterystyka odbiorców

6.1. Typ szkoły

Liceum ogólnokształcące

6.2. Wiek uczniów

Wariant I: 15–16 lat

Wariant II: 18–19 lat

6.3. Klasa

Wariant I: klasa I – ze względu na możliwość skorelowania treści kultury antycznej i historii średniowiecznej.

Wariant II: klasa IV – ze względu na treści literaturoznawcze (literatura współczesna).

6.4. Zróżnicowanie potrzeb i umiejętności

Zadanie projektowe jest adresowane do uczniów-ochotników wykazujących zainteresowania humanistyczne, choć może w nim wziąć udział cała klasa ze względu na możliwe formy jego realizacji: od formy twórczej po interpretację. Z tego powodu znajdują w nim także pole do działania uczniowie ze SPE. Projekt nie zakłada, że uczestnicy powinni posiadać szczególne umiejętności, jednak z pewnością przydadzą się zdolności plastyczne, aktorskie lub techniczno-informatyczne. Jednakże w projekcie mogą wziąć udział uczniowie, którzy nie wykazują powyższych zdolności, ale dysponują wiedzą humanistyczną czy znajomością języków obcych – mają oni możliwość rozwoju swoich zainteresowań dzięki proponowanej przez nauczycieli literaturze dodatkowej. Z kolei uczniowie niezainteresowani tematem nie mają obowiązku brać udziału w zadaniu projektowym – mogą uczestniczyć w części teoretycznej i w podsumowaniu zadania projektowego, a za wypełnienie ankiety oceny koleżeńskiej otrzymują dodatkowe punkty za aktywność, wliczające się do ogólnej oceny z przedmiotu język łaciński i kultura antyczna.

6.5. Inne cechy odbiorców

Projekt międzyklasowy adresowany do uczniów o zainteresowaniach humanistycznych.

7. Formy i metody realizacji projektu

7.1. Formy pracy

Praca grupowa i w parach; praca z całą klasą oraz praca indywidualna (osoby ze SPE – w przypadku uczniów pracujących w wolniejszym tempie), praca w trybie zdalnym dzięki zastosowaniu narzędzi ICT (od ang. *information and communication technology*).

7.2. Metody pracy – realizacja celów kształcących

Praca realizowana jest metodą projektu polegającą na samodzielnej pracy uczniów przy współpracy zespołowej, podczas której aktywnie zdobywają oni wiedzę i gromadzą doświadczenia badawcze. Istotny czynnik motywacyjny stanowią tu indywidualne zainteresowania uczniów, a rolą nauczyciela jest wspieranie i inspirowanie ich działań, konsultowanie pomysłów i czuwanie nad płynnym przebiegiem pracy. Realizowane zadanie projektowe jest zgodne z koncepcją metodyczną (konstruktywizmem) rekomendowaną w programie *Ludendo discamus!*, a sama metoda projektu jest jedną ze wskazanych przez autorkę programu (Por. Żuchowska 2019: 5, 37).

Podczas realizacji poszczególnych lekcji, spotkań na Zoomie i zadań indywidualnych lub grupowych nauczyciel odwoływać się będzie do innych metod i narzędzi pracy (Pobojewska 2012), m.in. wykładu aktywnego wspartego prezentacją multimedialną z elementami dyskusji, gier dydaktycznych (*kontrowersje, albo-albo, atomy-molekuły*), burzy mózgów, *world cafe*; mapy myśli (zob. Walczak 2012: 159–165). Wykorzystywane też są metody analizy i pracy z tekstem, a także z wykorzystaniem zasobów internetu (websearching, wyszukiwanie informacji w zasobach bibliotek cyfrowych).

7.3. Metody pracy – realizacja celów wychowawczych

Metoda projektu oraz inne prezentowane tu metody i techniki pracy kształtują kompetencje kluczowe w obszarze rozumienia i tworzenia informacji w dążeniu do uzyskania przez ucznia samodzielności w zdobywaniu wiedzy. Dzięki temu rozwijane są także kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się, kształtowana jest postawa badawcza, wyrażona w stawianiu pytań i poszukiwaniu odpowiedzi. W szczególności rozwijana jest świadomość roli antyku dla rozwoju kultury europejskiej, czyli kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej. Metoda projektowa poprzez wykorzystanie odniesień i narzędzi pozaprzecmiotowych względem łaciny sprzyja rozwojowi pozostałych kompetencji kluczowych, w tym kompetencji przedsiębiorczości i kompetencji obywatelskich – poprzez współpracę w zróżnicowanej grupie uczniów, w tym np. wspieranie uczniów ze SPE, uczy współodpowiedzialności w działaniu grupy i wzmacnianiu siebie nawzajem mimo różnego tempa pracy i konieczności pokonywania trudności, kompetencji cyfrowych (websearching, wyszukiwanie informacji w zasobach Internetu, wykorzystanie w projekcie TIK w celach komunikacyjnych, m.in. Zoom, Facebook, Jamboard, a także w fazie opracowywania wyników projektu (prezentacja multimedialna, strona internetowa). Są to umiejętności cenione na rynku pracy (Dz. Urz. UE 2018, C189/1).

8. Sposób realizacji projektu edukacyjnego

8.1. Zainicjowanie projektu

Projekt pt. *Od Homera do humanistyki cyfrowej – czyli wprowadzenie do czytania, rozumienia i odbioru literatury współczesnej* zaplanowany jest jako zadanie klasowe lub międzyklasowe, adresowane do uczniów chcących wziąć w nim udział – w przypadku dużej liczby ochotników możliwy jest podział uczniów na grupy prowadzone przez różnych nauczycieli przedmiotowych. Projekt wymaga ścisłej kooperacji między nauczycielami. Część teoretyczna projektu, w której biorą udział wszyscy uczniowie, jest przeprowadzona w trakcie regularnych lekcji, natomiast realizacja zadania

projektowego przewidziana jest jako zadanie dodatkowe w domu. Jednym z celów projektu jest przyjrzenie się historycznym fazom rozwoju przekazu tekstu literackiego: od przekazu ustnego, poprzez tekst pisany i wydrukowany aż do formy cyfrowej tekstu. Jego celem jest także udzielenie odpowiedzi na pytanie, jak forma zapisu tekstu zmienia jego odbiór i możliwości interpretacji. Projekt stanowi narzędzie wprowadzające w obcowanie z nowymi formami tekstu literackiego zwracającymi uwagę na związek pomiędzy formą (typografią) a treścią dzieła w przypadku, gdy forma jest intencjonalnie nadana tekstowi (przez autora, projektanta-typografa, zgodnie lub niezgodnie z intencją autora) i ma wpływ na odczytanie treści. Dodatkową korzyścią z udziału w projekcie jest możliwość podjęcia refleksji nad konsekwencjami rozwijanej obecnie humanistyki cyfrowej. Zadaniem uczniów jest stworzenie, opracowanie typograficzne lub interpretacja dowolnego tekstu istniejącego w minimum dwóch wybranych przez siebie formach (przekaz ustny, strona tradycyjna, forma cyfrowa) z tym założeniem, że typografia książki współdziała i współtworzy znaczenie w danym tekście. (Można wykorzystać tekst istniejący, w którym to nie jest intencjonalnym założeniem autora i dodać do niego intencjonalną formę). Realizując projekt w wariantcie II w klasie IV, uczniowie opracowują tekst przygotowywanego przez siebie fragmentu tłumaczenia spośród tekstów kanonu. Przygotowaniem do zadania projektowego są lekcje pokazujące przełomowe etapy rozwoju humanistyki. Każda z lekcji powinna zostać przeprowadzona w ramach innego przedmiotu: języka łacińskiego i kultury antycznej, historii, języka polskiego.

Projekt umożliwia udział uczniom ze SPE. Jest w szczególności sposób adresowany do ucznia zdolnego, gdyż stanowi aktywność pozalekcyjną umożliwiającą realizację własnych zainteresowań i rozwija indywidualne zdolności. Jednocześnie może stanowić doskonałą formę pracy dla uczniów z problemami w nauce, gdyż zadanie zakłada różnorodne formy działania: projektowanie czy działania twórcze, co umożliwia wykorzystanie praktycznych umiejętności, które może posiadać każdy uczeń, niezależnie od poziomu uzdolnień w zakresie uczenia się. Uczniowie słabowidzący lub z dysleksją mają możliwość odsłuchania nagrań audio profesjonalnie nagranych powieści oraz wykładów. Sami mogą zrealizować zadanie projektowe w formie nagrania. Realizacja projektu może być konsultowana podczas spotkań online, co umożliwia udział uczniom z chorobami przewlekłymi oraz innym uczniom, dla których z różnych względów niemożliwe byłoby działanie w dodatkowych zajęciach pozalekcyjnych.

W ten sposób niniejszy projekt realizuje zalecenia zawarte w podstawie programowej dotyczące kształtowania świadomości wagi antyku w rozwoju literatury światowej oraz w programie *Ludendo discamus!* postulujące indywidualizację procesu nauczania i konstruktywistyczną koncepcję kształcenia (Dz. U. 2018, poz. 467: 80 pkt. II; Żuchowska 2019: 5).

Przykład realizacji lekcji w wariantcie I

Lekcja I.1: Od Homera do Platona, czyli po co spisano Homera?

Literatura

- Bazarnik K., 2014, *Z notatek tłumaczy literatury*, „Tygodnik Powszechny” (dostęp 26.04.2022).

- Brisson L., 1999, *Plato the Myth Maker*, tłum. wstęp Gerard Naddaf, Chicago and London: The University of Chicago Press.
(zwłaszcza *Introduction: Poetry and Oral Literature, Orality and Literacy*),
- Platon, 2002, *Fajdros* (Phadr. 274 b– 278 b), tłum. Władysław Witwicki, Kęty: Wydawnictwo Antyk.
- Trzcionkowski L., 2005, *Historyczne aspekty eposu homeryckiego: „Kwestia homerycka” i badania nad poezją oralną; Problem historyczności wojny trojańskiej; Czy istniało społeczeństwo homerowe?*, [w:] Podbielski H. (red.), *Literatura Grecji starożytnej. (I) Epika – Liryka – Dramat*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, s. 41-59.
- Weel A. [van der], 2010, *New Mediums: New Perspectives on Knowledge Production*, [w:] Wido van Peursen, Ernst D. Thoutenhoofd, Adrian van der Weel, *Text Comparison and Digital Creativity. The Production of Presence and Meaning in Digital Text Scholarship*, Boston: Brill, Leiden, s. 253-268.

Faza przygotowawcza

Niniejsza lekcja jest lekcją wprowadzającą do projektu i następuje ona po omówieniu z uczniami historii wojny trojańskiej i literatury jej dotyczącej (*Iliada, Eneida*). Jako przygotowanie do lekcji uczniowie mają za zadanie przeczytać w domu tekst dotyczący kwestii homeryckiej: Trzcionkowski L., „Kwestia homerycka” i badania nad poezją oralną.

Faza wprowadzająca

Dyskusja, pogadanka. Nauczyciel pyta uczniów:

Co oznacza „kwestia homerycka”? Z jakim zjawiskiem dotyczącym struktury eposów jest związana?

Faza realizacji

Uczniowie pracują w grupach, które otrzymują różne zadania:

- Grupa nr 1 – pracuje z fragmentem *Eneidy* przetłumaczonym na zajęciach z łaciny i fragmentem tłumaczenia *Iliady* Homera. Zadaniem jest wyszukanie sformułowań wskazujących na użycie stylu formułicznego: czy w obydwu tekstach odnajdujemy styl formułiczny i dlaczego tak/nie? Porównaj opisy postaci w obydwu tekstach.
- Grupa nr 2 – pracuje z fragmentem tekstu Platona: (Phadr. 274 b– 278 b) oraz fragmentem artykułu A. van der Weel, *New Mediums: New Perspectives on Knowledge Production*, część: *Technological invention and social discovery*. Czego obawiał się Platon i dlaczego? Czy jego obawy były słuszne? Czy dostrzegasz podobieństwa między wynalezieniem druku i komputera? Jak komputery zmieniają humanistykę? Odpowiedź uzasadnij.
- Grupa nr 3 – pracuje z fragmentem tekstu tłumaczenia *Iliady*, w którym zaznaczono sformułowania stylu formułicznego, podano w nawiasach greckie formy zapisane alfabetem łacińskim, oraz czyta tekst K. Bzarnik, 2014, *Z notatek tłumaczy liberatury*, „Tygodnik Powszechny”; Jakie jest wyzwanie tłumacza w tłumaczeniu formuł Homera? Czym jest liberatura i czy dostrzegasz jakieś podobieństwa w trudności tłumaczenia liberatury i Homera?

Uczniowie omawiają wyniki pracy w grupie i prezentują je na forum klasy. Nauczyciel uzupełnia i komentuje wypowiedzi uczniów.

Podsumowanie

Zapowiedź zadania projektowego.

[przykład realizacji lekcji w wariantcie II]

Lekcja II.1 (język polski): Literatura współczesna i typografia tekstu, czyli dokąd prowadzi cyfryzacja humanistyki?

Materiały i konteksty

- Bazarnik K., 2003, *Krótkie wprowadzenie do literatury*, „Er(r)go. Teoria – Literatura – Kultura”, nr. 2, s.123–137.
- Bazarnik K., Fajfer Z., 2010, (O)patrzenie; Oka-leczenie, Kraków: Korporacja Ha!art, YouTube (dostęp 26.04.2022).
- Cortázar J., 2020, *Gra w klasy*, tłum. Zofia Chądzyńska, Warszawa: Wydawnictwo Muza.
- Fajfer Z., 1999, *Aneks do Słownika terminów literackich*, [w:] Bazarnik K. (red.), 2010, Zenon Fajfer, *Liberatura czyli literatura totalna. Teksty zebrane z lat 1999–2009*, s. 22–28.
- Fajfer Z., 2001, *Liberatura czyli literatura totalna* (Aneks do Aneksu Słownika terminów literackich), [w:] Bazarnik K. (red.) 2010, Zenon Fajfer, *Liberatura czyli literatura totalna. Teksty zebrane z lat 1999–2009*, s. 29–42.
- Fajfer Z., 2002, *Liryka, epika, dramat, liberatura*, [w:] Bazarnik K. (red.) 2010, Zenon Fajfer, *Liberatura czyli literatura totalna. Teksty zebrane z lat 1999–2009*, s. 43–49.
- Herbert Z., 2008, *Znaki na papierze*, oprac. Henryk Citko, Olszanica: Wydawnictwo Bosz.
- Tokarczuk O., 2014, *Księgi Jakubowe* (fragmenty), Warszawa: Wydawnictwo Literackie

(Wersja pełna i ebook oraz audiobook: czyta: M. Bonaszewski, A. Ferency, M. Ostaszewska, A. Kulesza, J. Peszek, W. Zborowski, D. Stenka, Wydawnictwo Literackie).

Faza wprowadzająca

Jako przygotowanie do lekcji uczniowie mają znaleźć przykłady wydań książek, których forma wydania, czyli typografia tekstu jest związana z treścią bądź wpływa na odbiór tekstu. Mają też zastanowić się nad odpowiedzią na pytanie: *Czy i w jaki sposób forma modyfikuje treść?*

Pogadanka, dyskusja: nauczyciel pyta uczniów o odnalezione przez nich przykłady wydań, utworów typograficznych itd. Uczniowie dzielą się przykładami, prezentują je i wyjaśniają, jakie ich zdaniem forma może mieć związki z treścią.

Faza realizacji

Uczniowie dokonują podziału na grupy. Każda grupa otrzymuje inne zadanie: fragment tekstu do przeczytania (tekst 1 lub tekst 2) i udzielenie odpowiedzi na pytania:

(tekst 1) Fajfer Z., 1999, *Aneks do Słownika terminów literackich* oraz (tekst 2, fragm. 29–36) Fajfer Z., 2001, *Liberatura czyli literatura totalna. Aneks do Aneksu Słownika terminów literackich*, [w:] Bazarnik K. (red.), 2010, Zenon Fajfer, *Liberatura czyli literatura totalna. Teksty zebrane z lat 1999–2009*, s. 22–42.

- Na czym, zdaniem Z. Fajfera, polega obecny kryzys w literaturze? Czy twoim zdaniem jest to kryzys aktualny (dlaczego?)

- Czym jest tworzywo, forma i przestrzeń i czas dzieła literackiego? Odpowiedź uzasadnij.
- Czym jest liberatura?

Następnie grupy łączą się w ten sposób, aby grupy z tekstem 1 pracowały z grupami z tekstem 2 – uczniowie mają za zadanie porównać graficzną formę obydwu tekstów i zastanowić się, jakie są różnice w odbiorze, czy ich zdaniem są to teksty tożsame czy różne i dlaczego? – co jest tożsame, a co różne?

Uwagi: Uczniowie z dysleksją i uczniowie słabowidzący mogą obejrzeć/ przesłuchać nagrania i wydania książki na YouTube: Bazarnik K., Fajfer Z., (O)patrzenie oraz Oka-leczenie (dostęp: 9.09.2022) i odpowiedzieć na pytanie: Czym jest liberatura i czym różni się od tradycyjnej literatury? Uzasadnij, jak treść wiąże się z formą obejrzanymi książkami?

Grupy streszczają wyniki pracy i prezentują własne odkrycia. Nauczyciel prezentuje inne przykłady powiązania formy i treści w utworach literackich.

Podsumowanie

Deбата za i przeciw (klasa dzieli się na 2 obozy i uzgadnia w grupie argumenty): Uczniowie szukają argumentów za i przeciw tezie, że forma wpływa na treść dzieła. Argumenty zapisywane są w tabeli na tablicy. Nauczyciel podsumowuje wyniki debaty. Zapowiada temat projektu i jego założenia i zachęca do wzięcia udziału w spotkaniu organizacyjnym.

Lekcja II.2 (Język łaciński i kultura antyczna): Od zapisu słowa do druku – czy opozycja Platona mogła powstrzymać rewolucję Gutenberga?

Materiały i konteksty

- Eisenstein E. L., 2004, *Rewolucja Gutenberga*, tłum. Henryk Hollender, Warszawa: Wydawnictwo Prószyński i S-ka.
- Erler M., 2015, *Platona krytyka pisma / oralności oraz teoria pryncypiów*, [w:] „Peitho. Examina antiqua” nr 1 (6).
- Pawlikowska A., 2018, *O typografii i jej nauczaniu* (dostęp 26.04.2022), „Miesięcznik Znak” nr 758–759, s. 86–92.
- Platon, 2002, *Fajdros*, (Phadr. 274 b– 278 b), tłum. W. Witwicki, Kęty: Wydawnictwo Antyk.
- *Wynalazek pana Gutenberga*, polskieradio.pl (dostęp 26.04.2022).

Faza wprowadzająca

Burza mózgów: z czym można skojarzyć pojęcie typografii? Jakie historyczne przemiany zaszyły w dziedzinie typografii? Odpowiedzi są zapisywane na tablicy.

Czym jest typografia – podsumowanie dyskusji i wprowadzenie do tematu lekcji.

Faza realizacji

Uczniowie dzielą się na dwie grupy, ale pracują w parach, co umożliwi uczniom ze SPE uzyskanie wsparcia koleżeńskiego w przypadku wystąpienia trudności. Jedna zapoznaje się z fragmentami tekstów wybranych przez nauczyciela:

- Grupa (A) Gutenberg i znaczenia jego wynalazku.

Pytania: Co było istotą wynalazku Gutenberga? Na czym polegało przełomowe znaczenie jego wynalazku? Jakie znaczenie ma wynalazek Gutenberga dla sztuki?

- Grupa (B) Platon i jego krytyka pisma.

Pytania: Na podstawie fragmentu dialogu Platona *Fajdros* (Phadr. 274 b– 278 b) zrekonstruuj argumentację Platona. W jaki sposób wyjaśnisz twierdzenia Platona? – odwołaj się do wiedzy na temat jego systemu i własnych spostrzeżeń na temat przemian, jakie niesie humanistyka cyfrowa.

Gra dyskusyjna „albo–albo”. Grupy naradzają się, zbierając argumenty na podstawie pracy w parach. Grupa (A) broni „rewolucji Gutenberga” i konsekwencji, które niesie. Grupa (B) broni stanowiska Platona. Uczniowie w czasie dyskusji podejmują refleksję nad własnym stanowiskiem i zmieniają miejsce w zależności od własnych przekonań. „Wygrywa” stanowisko, które ma więcej zwolenników.

Podsumowanie

Nauczyciel podsumowuje wyniki gry i zachęca do udziału w projekcie.

8.2. Spisanie regulaminu/kontraktu

Uczniowie, którzy zgłosili chęć udziału w zadaniu projektowym, tworzą kontrakt w czasie spotkania na Zoomie lub w czasie spotkania na żywo. Mogą pracować w grupach w schemacie *world cafe* – każda grupa używa określonej przestrzeni np. na tablicy Jamboard i koloru oraz opracowuje jedną kategorię spośród: prawa uczestników projektu, obowiązki nauczycieli, obowiązki uczestników projektu, ocena projektu. Jedna osoba w każdej grupie – jako moderator grupy – zostaje w podpokoju. Pozostali uczniowie „wędrują” pomiędzy podpokojami. Moderator streszcza każdej przybyłej grupie w punktach, co zostało ustalone w dotychczasowej dyskusji. Nowa grupa dodaje swoje propozycje. Na pracę w każdym podpokoju uczniowie mają 12 minut. Po zakończeniu pracy grupowej moderatorzy streszczają punkty regulaminu ustalone przy danym stoliku – nauczyciel pomaga opracować wspólny regulamin, który następnie zostaje umieszczony w wyznaczonej przestrzeni na tablicy. Następuje głosowanie nad regulaminem: za lub przeciw. Jeśli propozycja otrzyma większość, uczestnicy i nauczyciel podpisują się na tablicy pod regulaminem, a pamiątkowy zrzut ekranu nauczyciel wiesza na platformie służącej do wymiany materiałów (np. Google Classroom).

8.3. Wybór tematu

Uczniowie mają swobodę w wyborze tekstu, ale ci, którzy realizują przedmiot język łaciński i kultura antyczna, powinni wybrać tekst łaciński opracowywanego fragmentu tłumaczenia. Pozostali wybierają dowolny utwór literacki.

8.4. Podział na grupy

Uczniowie pracują w parach lub trójkach. W wariantcie I: dzielą się na grupy zgodnie z własną preferencją; w wariantcie II: jeśli uczniowie przygotowują tłumaczenie tekstu łacińskiego – dzielą się na grupy zgodnie z wybranym przez siebie wcześniej fragmentem tekstu do tłumaczenia spośród tekstów wskazanych przez nauczyciela z kanonu tekstów.

8.5. Przygotowanie harmonogramu pracy i podział zadań

Pierwszy tydzień:

Wprowadzenie. Przedstawienie tematu i założeń projektu podczas dodatkowego spotkania.

Drugi tydzień:

Spotkanie na Zoomie: spisanie kontraktu. Regulamin jest ustalany i negocjowany wspólnie z uczniami, którzy proponują swoje punkty. Uczniowie i nauczyciel podpisują się pod regulaminem.

Uczniowie wysyłają informację do nauczyciela o podziale na grupy – kto z kim pracuje.

Trzeci tydzień:

Czas na ewentualne modyfikacje grup i wybór tekstu (w przypadku uczniów realizujących tłumaczenie – wybór formy opracowania typograficznego tłumaczenia).

Od czwartego tygodnia:

Od tego czasu odbywają się indywidualne spotkania grup z nauczycielami przedmiotowymi (opiekunami grup) zgodnie z dokonanym wyborem obszaru tematycznego. Teksty i pomysły ich opracowania są omawiane z uczniami. Powinny zostać zatwierdzone przez nauczyciela do końca szóstego tygodnia.

Dwa ostatnie tygodnie realizacji projektu:

Przygotowanie do prezentacji wyników projektu. Uczniowie w poszczególnych grupach w czasie „indywidualnych” spotkań każdej z grup z nauczycielami prezentują i omawiają wyniki swojej pracy. Mogą w tym celu przygotować prezentację multimedialną. Nauczyciel daje wskazówki odnośnie do końcowej prezentacji prac.

Ostatni tydzień:

Prezentacja wyników projektu i ewaluacja projektu.

8.6. Prezentacja wyników, np. pokaz, galeria na korytarzu, film, prezentacja itp.

Prezentacja wyników projektu odbywa się na specjalnie w tym celu zorganizowanej konferencji szkolnej, podczas której uczniowie prezentują wyniki różnych projektów realizowanych w danym semestrze (np. w formie referatu, plakatu). Wskazane jest zaproszenie na tę prezentację całej społeczności szkolnej, przedstawicieli samorządu uczniowskiego i rodziców. Podczas pracy w projekcie uczniowie powinni być zachęcani do korzystania z zasobów szkolnej biblioteki, a także z zasobów biblioteki naukowej, jeśli taka znajduje się w pobliżu szkoły. Można też korzystać z materiałów wirtualnych.

8.7. Ewaluacja

Jako że projekt jest nadobowiązkowy, każdy uczestnik zadania projektowego otrzymuje ocenę pozytywną nie gorszą niż ocena dobra.

9. Wykorzystanie lokalnej infrastruktury edukacyjnej

Projekt stwarza przestrzeń dla wykorzystania lokalnej infrastruktury edukacyjnej, w tym bibliotek i czytelni. Dodatkowym atutem i atrakcją będzie wykorzystanie współpracy szkoły z instytucjami pozaszkolnymi, w szczególności jeśli byłaby możliwość zorganizowania spotkań z teoretykami bądź twórcami literatury, naukowcami, profesorami i samymi autorami proponowanych lektur z zakresu literatury współczesnej.

10. Regulamin/kontrakt dla ucznia

REGULAMIN PROJEKTU INTERDYSCYPLINARNEGO

Od Homera do humanistyki cyfrowej – wprowadzenie do czytania, rozumienia i odbioru literatury współczesnej

Termin realizacji projektu:

Koordynator projektu: nauczyciel języka łacińskiego i kultury antycznej

Opiekunowie przedmiotowi: nauczyciel języka polskiego, nauczyciel historii (historii sztuki), nauczyciel informatyki

Uczestnicy projektu (poszczególne grupy):

A. Temat z zakresu literatury polskiej

- Skład:
- Opiekun: (nauczyciel języka polskiego)

B. Temat z zakresu literatury antycznej (tłumaczenie tekstu łacińskiego)

- Skład:
- Opiekun: (nauczyciel języka łacińskiego i kultury antycznej)

C. Temat z zakresu historii lub historii sztuki:

- Skład:
- Opiekun:

D. Temat z zakresu literatury cyfrowej:

- Skład:
- Opiekun: nauczyciel informatyki

Prawa uczestników projektu:

Uczestnicy projektu:

- realizują projekt, wykorzystując swój potencjał i rozwijając zainteresowania;
- mają nieograniczony dostęp do wiedzy – korzystają z zasobów bibliotek, czytelni, także internetowych oraz materiałów internetowych, stosując zasadę rzetelnego cytowania oraz weryfikując treści zawarte w internecie;
- otrzymują wsparcie merytoryczne ze strony nauczyciela;
- podczas wykonywania zadań szanują potrzeby innych uczestników i pomagają sobie nawzajem;
- samodzielnie organizują pracę, przestrzegając ustalonych ram czasowych;
- otrzymują ocenę pozytywną za zrealizowanie zadania projektowego.

Obowiązki nauczycieli:

Nauczyciele wspierają i pomagają w rozwiązywaniu problemów. Służą radą merytoryczną oraz wskazują literaturę przedmiotu, pomagając w doborze materiałów z danego zakresu wiedzy.

Obowiązki uczestników projektu:

- współpracują w grupie, stosując zasadę pomocy koleżeńskiej;
- realizują własne zadanie w sposób odpowiedzialny;
- nie generują problemów w pracy grupowej;
- pracują systematycznie i wyniki swojej pracy konsultują z nauczycielem będącym opiekunem grupy;
- biorą udział w lekcjach, spotkaniach i konsultacjach indywidualnych, a każdą nieobecność usprawiedliwiają, konsultując modyfikację toku pracy z nauczycielem.

Ocena projektu:

Ocena za zadanie projektowe jest wyrażona w skali 4–6, stanowiąc sumę ocen punktowych. Na te punkty składają się następujące zadania (szczegółowe zasady punktacji zawiera zał. nr 1):

- praca indywidualna nad zaproponowanym przez ucznia tematem – 25%;
- współpraca w grupie i przygotowanie prezentacji grupowej streszczającej wyniki pracy, pojawiające się trudności w czasie realizacji projektu, relację z przebiegu pracy w grupie – 15% (na spotkaniu indywidualnym z nauczycielem);
- udział w konferencji szkolnej i prezentacja wyników prac (referat, plakat);
- ankieta oceny projektu – 10% (warunkiem przyznania punktów jest wypełnienie ankiety przez wszystkich uczniów w grupie).

Uwagi: regulamin ustaliły następujące osoby

..... w dniu

W późniejszym czasie dołączyli:

.....

Wyjaśniono niejasności.

Podpisy:

Nauczyciel języka łacińskiego i kultury antycznej:

Uczniowie:

Opiekunowie grup:

11. Ocenianie

Załącznik 1 regulaminu

Każdy uczeń otrzymuje jedną ocenę. Wlicza się do niej:

a) praca indywidualna:

- liczba punktów: 100 + 20 pkt. od każdego nauczyciela-opiekuna grupy;
- waga oceny: 35%;

- b) współpraca w grupie i przygotowanie prezentacji grupowej streszczającej wyniki pracy, pojawiające się trudności w czasie realizacji projektu, relację z przebiegu pracy w grupie:
 - liczba punktów: 100 od nauczyciela-opiekuna grupy;
 - waga oceny: 25%;
- c) udział w konferencji szkolnej z referatem/ plakatem:
 - liczba punktów: 100;
 - waga oceny: 30%;
- d) ankieta oceny projektu:
 - liczba punktów: 15 za każdą wypełnioną ankietę;
 - waga oceny: 10%;

Skala ocen:

- 90–100 % – ocena celująca
- 80–89,9 % – ocena bardzo dobra
- 50–79,9% – ocena dobra

12. Ewaluacja

Narzędzia dla nauczyciela

Nauczyciel dokonuje ewaluacji pracy w grupach na podstawie obserwacji, oceny pracy uczniów w trakcie konsultacji, informacji zwrotnej udzielonej przez uczniów i analizy ankiet.

Ewaluacja pracy grupowej

Przykładowe punkty mogą być sformułowane w następujący sposób:

- Jak wygląda praca w grupie A (obserwacje ogólne)?
- Pojawiające się problemy i sposoby ich rozwiązywania:
- Jak uczeń X odnajduje się w grupie?

Ewaluacja pracy indywidualnej

- W jaki sposób uczeń X radzi sobie z zadaniem Y?
- W jakich obszarach uczeń X potrzebuje wsparcia?
- Jakie wsparcie zostało udzielone uczniowi X?
- W jaki sposób uczeń X radzi sobie z zadaniem Y w rezultacie udzielonego wsparcia?

Narzędzia dla ucznia

Ankieta ewaluacyjna

(Wypełniana przez uczniów biorących udział w zadaniu projektowym)

1. Samoocena (wymień min. trzy rzeczy):
 - Jak oceniam swoje zaangażowanie; co było trudne/przeszkody; co się udało/czego nie udało się zrobić:

1

2

3

- Jak oceniam zrealizowane zadania, z czego jestem najbardziej zadowolony(-a):

1

2

3

2. Ocena współpracy w grupie: Jak wyglądała współpraca? Podaj min. trzy aspekty współpracy.

1

2

3

3. Ocena współpracy z nauczycielem-opiekunem: Jakie elementy współpracy cenię najbardziej? Czy było coś, co zakłócało pozytywną współpracę?

1

2

3

4. Ocena projektu: Co mi się podobało/nie podobało? Jak ulepszyć projekt?

a) Podobało mi się:

b) Nie podobało mi się:

c) Jak ulepszyć projekt?

Ankieta oceny koleżeńskiej

(Wypełniana przez uczniów niebiorących udziału w zadaniu projektowym)

- Którą pracę oceniasz najwyżej i dlaczego – odpowiedź uzasadnij.

.....

- Którą pracę umieścisz na drugim miejscu – proszę uzasadnić odpowiedź.

.....

- Czy chciał(a)byś wziąć udział w podobnym zadaniu projektowym za rok?

Odpowiedź uzasadnij:

13. Materiały pomocnicze

Wskazówki metodyczne

W projekcie tego typu należy wypracować zasady współpracy między nauczycielem a uczniem – jest to kluczowe dla powodzenia projektu i osiągnięcia jego celów. Jest to bardzo ważne dla uczniów ze SPE, którzy często podczas wykonywania zadań nie czują się pewnie. Można poprosić uczestników o wyrażenie swoich oczekiwań dotyczących

takiej współpracy, a następnie weryfikować ten proces, posługując się krótką ankietą (opisem), wypełnianą przez ucznia i nauczyciela:

- Jak wygląda współpraca? Z czego jestem zadowolony(-a)? Z czego nie jestem zadowolony(-a)?

Współpracę z uczniami mogą też ułatwić narzędzia do komunikacji zdalnej. Oczywiście trzeba pamiętać, że nie zastąpią one bezpośredniego kontaktu z uczniem, ale mogą ułatwiać przebieg udzielanego uczniom wsparcia, jeśli komunikacja pod innymi względami przebiega bezproblemowo. Taka forma pomaga także tym uczestnikom, którzy z jakiegoś powodu czasowo lub trwale nie mogą spotykać się stacjonarnie, np. z powodu choroby (w tym przewlekłej). Kontakt zdalny będzie niezastąpiony również w relacjach z uczniami nieśmiałymi i wycofanymi.

Platformy takie jak Zoom, Google Meet czy przeznaczone do zdalnej pracy zespołowej np. Microsoft Teams mogą służyć do indywidualnych spotkań uczniów lub zespołów z nauczycielami i konsultacji online. Inną możliwością jest komunikacja przez pocztę elektroniczną. Aby skutek pracy zdalnej był pozytywny, należy zadbać o regularność udzielania odpowiedzi na pytania uczniów, ale także samemu wychodzić im naprzeciw. Można tu polecić pozycję, która omawia podstawowe zasady na temat współpracy: Jaggars et al., 2013, *Creating an Effective Online Instructor Presence*.

14. Bibliografia

Literatura metodyczna i pedagogiczna:

Jaggars S. S., Edgecombe N., Stacey G. S., 2013, *Creating an Effective Online Instructor Presence*, Community College Research Center, Columbia University.

Pobojewska A. (ed.), 2012, *Filozofia: Edukacja interaktywna metody, środki, scenariusze*, Warszawa: Wydawnictwo Stentor.

TechSmith: *How to Effectively Shift to Online Teaching: The Ultimate Guide*, discover.techsmith.com (dostęp 11.04.2021).

Walczak P., 2012, *Gry dyskusyjne w nauczaniu filozofii*, [w:] Pobojewska A. (red), *Filozofia. Edukacja interaktywna, metody – środki – scenariusze*, Warszawa: Wydawnictwo STENTOR, s. 150-170.

Materiały z zasobów ORE

Elert E., Wenda A., b.r., *Praca metodą projektu* (PDF, 2,1 MB; dostęp 11.04.2021)

Klajn M., 2021, *Poradnik metodyczny do filozofii dla szkoły ponadpodstawowej*, Warszawa: ORE.

Kotarba-Kańczugowska M., b.r., *Praca metodą projektu* (PDF, 197 KB; dostęp 24.02.2022).

Ostrowska M., Sterna D., 2015, *Technologie informacyjno-komunikacyjne na lekcjach: Przykładowe konspekty i polecane praktyki*, ore.edu.pl (dostęp 11.04.2021).

Pitler H., Hubbell E.R., Kuhn M., 2015, *Efektywne wykorzystanie nowych technologii na lekcjach*, tłum. Szmyd P., ore.edu.pl (dostęp: 11.04.2021).

Zielińska B., Banowski T., 2019, *Uaktywnij myślenie: Program nauczania języka polskiego w zakresie rozszerzonym dla szkoły ponadpodstawowej*, ore.edu.pl (dostęp 11.04.2021).

Żuchowska D., 2019, *Ludendo discamus! Program nauczania do języka łacińskiego i kultury antycznej dla szkoły ponadpodstawowej*, ore.edu.pl (dostęp 22.04.2021).

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018, poz. 467 z późn. zm.

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1.

Magdalena Wdowiak – w czasach liceum fascynowało mnie odnajdywanie motywów antycznych w literaturze polskiej i światowej oraz w sztuce. Później kontynuowałam rozwijanie swoich zainteresowań poprzez podjęcie na Uniwersytecie Jagiellońskim studiów w zakresie filologii klasycznej. Do dzisiaj świat starożytny pozostaje w polu moich szczególnych zainteresowań naukowych, rozwijanych w ramach studiów doktoranckich. Okres licealny jest niezmiernie ważnym etapem w życiu młodego człowieka i zetknięcie się w tym czasie z kulturą antyczną, z językiem łacińskim – z tymi niezwykłymi wyrazami ludzkiego ducha – pozostawi trwałe i wartościowe ślady w jego pamięci oraz będzie miało wpływ na kształtujący się system wartości.